

PE DRUMUL DEZROBIRII BASARABIEI (jurnal de front)

Valeriu NICOLESCU

Intrarea României în război, la 22 iunie 1941, a implicat și mobilizarea ofițerilor de rezervă, între aceștia și nenumărați învățători. Este și cazul sublocotenentului Constantin Crivăț, învățător la școala primară din satul Mărgăriți, comuna Beceni. Cu aplecare către scris, fin observator al realităților acelor zile, acesta și-a notat în jurnalul pe care l-a completat până la momentul rănirii și „lăsării la vatră”, tot ceea ce a crezut că merită să fie făcut cunoscut.

Dintr-un dosar de inspecție pentru acordarea gradului didactic I, învățătorului Constantin D. Crivăț de la Școala din Mărgăriți, reiese că acesta, fiu al comunei, a fost concentrat la 1 august 1939 și mobilizat la 22 iunie 1941, în Batalionul de Pază 280 din Regimentul 8 Dorobași Buzău. A primit botezul focului în luptele de la Prut, apoi la Vărzărești, pe Nistru și la Paliova–Ucraina, fiind rănit în luptele pentru ocuparea Odesei și internat la Spitalul Z.I. nr. 175 din Buzău. După însănătoșire, la 26 noiembrie 1941, a fost lăsat la vatră, revenind la post. În tot acest timp, a fost înlocuit la catedră de Ion Sava, student la Politehnică. Va fi mobilizat din nou, la 1 martie 1943, într-un batalion ce efectua serviciul de pază pe Bug. A lăsat 12 file cu însemnări, cu titlul: *Amintiri din război. Pe drumul dezrobirii Basarabiei*¹.

Iată cum gândea și ce a notat atunci un român plecat să dezrobească pe frații lui din Basarabia și nordul Bucovinei.

&

„Nu trecuse nici un an de la cotropirea Basarabiei și Bucovinei de către bolșevici, dușmanii civilizației și creștinismului și vitejii noștri ostași au pornit plini de avânt să repare greșeli istorice ce apăsau greu asupra conducătorilor noștri și mai amarnic asupra celor cuprinși de fiara bolșevică.

¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Ministerul Culturii Naționale și Cultelor, dosar 774/1943, f. 19–34.

Știu ce au să spună dușmanii cu care vom avea de luptat, dar alături de bravii aliați germani, cu sufletele hotărâte, am primit ziua de 22 iunie 1941, ca pe o zi de salvare, o zi ce ne scutea de neliniștea ce apăsa asupra-ne, din partea amenințătorilor din răsărit. Știam că vom plăti scump îndrăzneala noastră (subl. n.), dar onoarea și sufletul unui neam întreg o cereau.

Din informații, știam că fiara bolșevică își întinsese adânc gheara în glia strămoșească și se uita cu ochi de uliu asupra restului țării, asupra bogățiilor noastre. Deși se sunase mobilizarea, deși Domnul Mareșal, Comandantul oștilor româno-germane, ordona trecerea Prutului, totuși în sud, încercările au fost amânate, probabil din motive tactice.

În momentul declarării războiului contra U.R.S.S., unitatea noastră se găsea în apărarea nodului de comunicație Crasna-Huși. Din situația inițială, în seara zilei de 28 iunie 1941, am părăsit Crasna și Albeștii, cu direcția nord. După o noapte de marș, pe drumuri prăfuite, am ajuns în satul Moara Domnească. Aici am văzut groaza pe fețele cetățenilor, care ne-au povestit cum, cu o zi înainte, șase avioane rusești au mitraliat satul. Rezultatul – crucea de la turla bisericii strămbată și o fetiță de 11 ani omorâtă.

Ziua de 30 iunie ne-a prins urcând un deal spre satul Coropceni, unde am poposit alături de trupe germane motorizate, până la 1 iulie, la ora 17.30, când am pornit în marș spre târgul Răducăneni. Pas cu pas, începeam să ne apropiem și să simțim fiorii războiului. Artileria rusă bătuse cu obuze, ici, acolo, în preajma târgușorului, izgonind femeile de la munca câmpului.

În noaptea de 30 iunie/1 iulie, am intrat pe poziție, pe înălțimile Surpa. Înălțimile dominau malul stâng al Prutului și totuși rușii ne-au bombardat flancul drept. Pe o ploaie mocănească unitatea noastră a primit ordin de marș către Cozia. Deși numai câțiva kilometri, totuși ne-a apucat ziua pe niște drumuri desfundate. Un avion vrăjmaș s-a rotit de câteva ori deasupra noastră, la mare înălțime, a anunțat bateriile bolșevice și la câteva minute după intrarea noastră în sat, o ploaie de obuze a încadrat biserica, școala și centrul comunei, evacuat. Lăsasem plutonul și grupul de comandă cu căpitanul meu, lângă o fântână, iar eu mă dusesem în grădina școlii să culeg cireșe. Când am ieșit din grădină, am zărit toți oamenii înșirați sub un dâmb, pe marginea drumului, îngroziți de neașteptatul bombardament. Eu m-am pomenit lângă un civil bătrân, culcat sub poarta bisericii, făcându-și cruce.

- V-a văzut când ați intrat în sat, ne spune el, căci așa s-a întâmplat și ieri. Am înțeles să rușii băteau regulat anumite puncte obligatorii de trecere și ca hotărâre, am luat-o din loc către satul Covasna. În seara zilei de 3 iulie, ora 20.30, am mărșăluit spre Costuleni. De pe malul stâng al Prutului, bolșevicii trăgeau până la marginea satului, pentru a împiedica trecerea armatei peste râu. De-abia ajunși în sat, am primit ordin să ne înapoiem pe vechea poziție –

Șurpa. Până la ziuă am călcat alți 45 km, pentru ca după o noapte de odihnă să mergem iar spre Costuleni.

În zilele de 4 și 5 iulie, satele românești de pe malul Prutului, Grozeștii și Sceroaia, erau un iad de flăcări. Explozia obuzelor se ridica la înălțimi colosale. Toată noaptea de 5/6 iulie, n-am reușit decât să trecem Jijia, prin apa până la brâu, pe o întindere de 3 km și alți 4-5 km cu nămol. Noaptea era întunecoasă și nu auzeam decât bubuiturile tunului, plescăitul apei, lovită de sutele de picioare de voinici, înarmați până în dinți și hotărâți să înfrunte orice pericol, numai să ajungă pe malul de unde dușmanul împrăștia moarte printre ai noștri. Lumini slabe ne arătau că treceam printr-un sat înfundat în întuneric și mocirlă – Osoiul și apoi paznicii podului de vase de peste Prut, ne-au informat că deși dușmanii s-au depărtat, totuși trebuie să trecem podul în graba cea mare, căci dincolo de pod e și mai periculos drumul.

- Aici, spuse tânărul ofițer, comandantul gărzii, au pierit mulți români, uciși de mitraliera mânăită de un pădurar român bolșevizat, iar acolo lângă grupul de copaci, zace trădătorul de neam. În ochii ostașilor mei sclipea o dorință, dorința de a se răzbuna pe acești români bolșevizați, care niciodată nu au știut ce vor. Când în ziua de 6 iulie am ajuns în satul Brătuleni, fiecare din noi vedea un dușman în fiecare din locuitorii rămași în sat.

Deși unitatea noastră se mișca greu din cauza armamentului și muniției, totuși a trebuit să ne ținem aproape de batalioanele de atac, pentru a preîntâmpina un contraatac bolșevic. Pe lângă noi au trecut rapid bateriile Regimentului 63 Artilerie. Printre ofițeri zăresc pe căpitanul Valeriu Neguț (fiul preotului Ion Neguț din Beceni - n.n.), cu care am schimbat câteva cuvinte. Din mers, îmi spuse vesel:

- Am tras câteva obuze azi, mai tragem câteva mâine și ajungem la Chișinău. Fug rușii de nu-i putem prinde. Numai că destinul a vrut ca să-și găsească sfârșitul vieții la Dolna, a doua zi.

Ajunși la Boldurești, am fost întâmpinați de frații Curavschi, foști colegi ai camaradului C.G. Ne-au servit cu țigări și zahăr rusesc și apoi, la un pahar de vin, ni s-au plâns de toate oprimările bolșevicilor. Tatăl lor, fiindcă era socotit „burjuu”, fusese ridicat cu prima serie de condamnați și deportat în interiorul Rusiei, de unde pierduseră orice speranță de a-l revedea.

- De la începutul războiului, spunea unul din ei, am stat ascunși prin păduri, ca să nu fim ridicați și duși pe urmele părinților.

- Bani aveam destui, spuse cel mic, căci am vândut trăsura și caii cu 15.000 ruble (600.000 lei), dar n-am avut ce cumpăra, căci la cooperativă nu au adus decât zahăr, tutun și bomboane.

- Hainele sunt cele făcute în timpul stăpânirii românești, căci rușii n-aveau stofe decât pentru armată. Multe ne-ar fi povestit frații basarabeni, dar

un ordin scurt sună: Echiparea!

Nu știu ce vor fi gândit ceilalți camarazi despre cele povestite de frații basarabeni, dar eu am pus la mare îndoială proaspăta lor însuflețire. Prea s-au lăsat repede de bolșevism. Căci un lucru trebuie știut: acești tineri nu puteau fi găsiți în sat dacă n-ar fi aderat la mișcarea bolșevică fie de frică, fie din convingere.

Cu aceste gânduri de îndoială, am pornit în marș spre Vărzărești – Lăpușna. Cete răzlețe de prizonieri sau de civili, care luptaseră până la

momentul când trebuia să cadă prinși, întâlnim în drum. Ici, acolo, câte un bolșevic mort, sau câte o cruce indicând numele vreunui pui de viteaz român, care și-a dat viața pentru a scăpa pe acești lași, de sub călcâiul bestiiilor roșii. Câțiva au fost prinși cu mitraliera rusească în căruță, ascunsă

în fân, iar alți frați de sânge bolșevizați, stăteau ascunși prin păduri și trăgeau focuri asupra soldaților noștri izolați. Unul din cele multe cazuri, este și cazul caporalului meu C. G., care a fost împușcat mișelește de un civil, în pădurea Leul.

Deși frontul era departe, totuși din spatele nostru s-au tras focuri dese din pădure, probabil era vreunul din „prețidateli” (președinte, echivalent cu primarul - n.n.), care-și pierduse postul prin venirea noastră. Tancuri rusești arse, cu conducători cu tot și diferite mașini distruse, îngreunau marșul nostru pe drumul desfundat de ploii și de atâta circulație.

Câțiva kilometri și în zorii zilei de 8 iulie intram tăcuți și obosiți în satul Vărzărești, de pe șoseaua Iași – Nisiporeni - Chișinău.

Zi de odihnă și seară de pomină – 8 iulie 1941

Satul, deși trezit de ropotul cailor, zăngănitul armelor și huruitul căruțelor muntenești, totuși ne-a primit tainic, doar în lătratul câinilor speriați de salvele de tunuri și mitraliere, ce se auzeau în partea de est a satului. Ici, acolo, câte o femeie se uita cu ochii speriați printre perdelele încă trase la fereastră. Nu știa nimic precis, sub a cărui stăpânire se mai află, căci atât rușii cât și românii, ocoliseră satul, fără să dea lupte în el. Misterul s-a aflat mai pe urmă. Acolo

unde cei bolșevizați n-au apucat să evacueze toată averea lor, s-au retras fără lupte. Și cum cei înstăriți erau peste 160 de familii, cu bărbați majoritatea înrolați în armata bolșevică au cruțat satul și cu el averile lor, cu gândul de a-l recuceri. Am făcut curățenie satului și m-am convins că starea materială a românilor era cu mult inferioară decât a celorlalți, pe ogoarele cărora munceau românii.

În acest pitoresc sat, am putut observa ceva foarte interesant al modului de așezare a sătenilor, satul având două, trei drumuri concentrice, pe fiecare uliță și la fiecare intersecție fiind casa unui bolșevizat. Doar ajunseseam în sat și civilii au și început jaful. Cei care mai înainte jefuiseră casele preotului, învățătorului și gospodarilor români ai satului, jefuiau acum casele bolșevicilor avuți. Fiecare lua ce putea și fugea. Unii fugeau cu perne, covoare, mese, scaune etc., și până nu am pus mitralierele în bătaie nu s-au liniștit. Numai așa am făcut ordine în acel sat, în care trebuia să se instaleze cartierul meu de Mare Unitate. M-am interesat de aproape de viața satului sub regimul bolșevic. Am vizitat pe preot și am stat de vorbă cu învățătorul și tineretul satului. Preotul mi-a spus că nu a făcut slujbă în biserică de un an de zile.

- De ce nu te-au ridicat ca pe cei mulți „burjuii” din sat? l-a întrebat eu.

- M-a răscumpărat satul cu 15.000 ruble pe an, căci sunt sărac și bătrân, în timp ce bătrâna preoteasă aducea pe o farfurioară câteva bucăți de brânză și o cană de apă. Cu învățătorul din sat am stat puțin de vorbă. Mi-a spus numai că regretă că a rămas sub bolșevici, căci era și el ofițer de rezervă în armata română.

În drum spre postul de comandă, am întâlnit și câteva tinere comsomoliste, care m-au invitat să văd biblioteca satului și sala lor de spectacole. Sala, mărișoară, fosta sală a Căminului cultural „Bogdan Hasdeu”, avea scenă fixă cu cortina și pereții pictați cu figuri cu scene bolșevice. Adunaseră la școală cărți românești în locul celor rusești. Simțiseră ei că și pentru acest fapt poți fi socotit român. Și pregătirea nu le-a fost în zadar, căci pe la ora 12.00 a sosit un grup de jandarmi din Compania de poliție. Sergentul care comanda grupa de jandarmi, s-a așezat jos și a trimis imediat pe un tânăr să cheme comitetul sovietic. Băietanul s-a dus și comitetul pe dată a fost la sergent. Să fi văzut cum lupii de ieri, care furau și-l răstigneau pe Hristos de-al doilea, s-au făcut blânzi ca niște mieluși. Soldatul, nici una nici două, zise:

- Dați lista cu cei răi, a bolșevicilor din colhoz!

- Domnule, cei răi au fugit, au rămas în sat numai cei buni, zise unul dintre săteni.

- Dar cărțile românești cine le-a luat de la cămin și le-a pus pe cele rusești? a întrebat sergentul. Vroiați să vă lepădați și de limbă nu numai de credința strămoșească.

- Nu ne lepădăm noi de graiul nostru.

- Am auzit că voi ați făcut multe pozne aici. Ați furat, ați ucis și altele. Toți își fac cruce și se jură că nu au făcut nici un rău.

- E drept, c-am auzit, zise fata cu *Amintirile* lui Creangă în mână, am auzit și noi că în alte sate au făcut colhoz, sovhoz și au jefuit și au omorât, dar la noi, Doamne ferește, nimeni nu s-a apucat de pozne.

- La noi norodul nu-i ca în alte sate, obraznic și fără de rușine, zise alta.

Cu oarecare iscusință și fățarnicie au scăpat oamenii de întrebările jandarmului. După ce, în treacăt, ascultasem convorbirea dintre jandarm și cetățeni, am mers la popotă și am povestit tuturor lașitatea și fățarnicia acelor săteni. Între timp, patrula noastră a adus 3 prizonieri bolșevici. Unul era dintr-o comună din apropierea Chișinăului, altul din Caucaz, iar cel mai simpatic dintr-un sat de la 500 km est de Moscova. Prin agentul meu, care știa bine rusește, am aflat că ultimul se simte foarte fericit că rămâne prizonierul nostru. A venit chiar cu un afiș lansat de avioanele noastre, prin care se făcea propagandă și arătam că noi tratăm omeneste prizonierii. Bolșevicul a stat apoi de vorbă cu civilii și a rămas mirat când a văzut că fiecare trăiește cum vrea, din munca lui, din belșugul gospodăriei. Când a văzut bolșevicul că fiecare cetățean poate mânca ce vrea și cât poate, și-a exprimat dorința că nu se mai întoarce în Rusia niciodată.

Ce educație strașnică la bolșevici! Cum se leapădă ei de nația și de crezul lui! Cum renunță ușor la raiul bolșevic! Dezlegarea ne-a prilejuit-o chiar declarația prizonierului. Crescut de mic la „iesle”, fără să-și mai aducă aminte de un tată sau de o mamă zâmbitoare, care să-l fi alintat în dulcea viață a copilăriei. El nu învățase nici să plângă, nici să zâmbească. Era un animal simpatic, care nu dorea decât să fie liniștit și să i se dea de mâncare. După ce i s-a dat porția de la popotă, a dormit dus, împreună cu tovarășul său caucazian. Erau ca doi cățeluși care și-au găsit niște stăpâni buni care să-i îndestuleze și să le dea fericirea ignobilului. Numai prizonierul basarabean se uita căinește la noi. Probabil venirea noastră îi strica multe din planurile pe care și le făurise să le ducă la bun sfârșit, după biruința bolșevicilor. Ori, poate îl muștră conștiința, mai puțin probabil, pentru că a luptat contra fraților lui de sânge.

Din aceste gânduri m-a trezit un pârâit de mitralieră și lovituri de tun, ce se auzeau tot mai aproape. M-am dus să-mi văd oamenii, pe care i-am găsit dormind, iar câțiva mâncând biscuiți și bomboane din cooperativa pe care o păzeau de invazia civililor. Către biserică treceau măicuțele de la mănăstirea Vărzărești, care duceau la loc de veșnică odihnă doi eroi dintr-un regiment de dorobanți. O salvă de focuri trasă de un grup de pușcași a dat un ultim salut bravilor luptători, în timp ce soarele scăpătase după șirul morilor de vânt, ce păreau niște uriași observatori ai primejdiei ce ne pândea în acel moment. Un

cețățean vine în fuga mare și ne spune:

- Dumneavoastră stați în sat și nu vedeți cum fug românii de teama rușilor care au spart frontul și vin ca frunza și ca iarba.

- Alarmă! Luați sacii cu merinde, cu cartușe, armele și sus pe dealul Vărzărești, pe la morile de vânt!

Bucătarii au aruncat mâncarea în cazane, trenul de luptă și regimentar au înhămat în grabă. Am lăsat totul în seama celor două căruțe și în pas alergător am început a urca creasta. În timpul urcușului, căpitanul T. îmi dă direcție de contraatac. Cu cât ne apropiam de zarea dealului, cu cât focurile se înteau. Proiectile de brandt cădeau chiar pe direcția mea de atac. Le-am depășit fără pierderi. Ajunși pe platoul semănat cu grâu, dăm de drumul ce duce la Dolna, Lozova, Vorniceni. Aici focurile se întesiră, dar spre marea mea mirare, văd că trăgeau mai mult în sus. Erau ostași de-ai noștri, care în fuga lor se credeau împresurați de inamic. Le-am strigat să nu mai tragă. Erau îngroziți și fugeau care încotro vedeau. Erau nedumeriți de ceea ce se întâmpla pe valea mocirloasă a Dolnei. Treceau soldații călări, cu șleaurile tăiate de la căruțe, treceau răniți, ofițeri și trupă. Toți strigau: fugiți, fugiți, că vin rușii.

Un soldat, probabil ordonanța unui ofițer, căzuse în genunchi în fața mea și mă ruga stăruitor să-l împușc că vin rușii și-l iau prizonier.

- L-au omorât pe domnul locotenent! Împușcați-mă și pe mine, zise el disperat.

Un căpitan cu mâna ruptă m-a întrebat de postul de prim ajutor și-mi spuse: Dacă aveți de ce rezista, rămâneți. Dacă nu, fugiți, căci o divizie bolșevică însoțită de moto-mecanizate, atacă în acest sector. I-am spus că suntem unitate de mitraliere și avem ordin să rezistăm până la sacrificiu. Noi nu puteam fugi 70 km până la Prut, deci rămăserăm pe poziție. Durerile și frica nu i-au mai îngăduit să stea de vorbă. În fața plutonului meu, un locotenent răcnea de durere și cerea ajutor: „Nu mă lăsați fraților, sunt rănit!”

Câteva clipe și-i văd silueta pe o targă improvizată. În treacăt, mi-a lăsat cuvinte de îmbărbătare. „Nu-i lăsați fraților, să mai înainteze!”

Când s-a crezut că nu mai e pericol de a-i împușca pe ai noștri, batalionul a deschis foc năprasnic, cu toate armele automate. Gloanțele trasoare luminau cerul și indicau traiectoria lor pe Valea Dolnei, pe valea dezastrului unei mari unități românești. Unitatea noastră și un tun necapturat de ruși, era ultima rezervă a Marii Unități, distrusă și împrăștiată. În urma tragerii noastre, inamicul s-a crezut probabil, în fața unor forțe mai puternice și și-a amânat înaintarea pentru a doua zi.

Toată noaptea de 8/9 iulie, am săpat gropi individuale. Ba am avut timp să ne aducem foile de cort și câte ceva de-ale mâncării. Nu ne-a supărat nimeni toată noaptea, însă nu am dormit deloc. Am ascultat cum un sergent, scăpat cu

viață de la dezastru, mi-a povestit toată nenorocita întâmplare, pe care las să fie descrisă de istorici, ca să nu fie calificată de mine trădare sau lipsă de prevedere tactică. Sergentul luptase în prima linie de la Prut până la Dolna și n-a avut în cine trage nici zece cartușe, așa au fugit rușii până la Dolna.

Sergentul a rămas atașat de plutonul meu, că nu voia să fie socotit dezertor de pe front. Zorii zilei de 9 iulie se iviseră de mult și atacul bolșevic întârzia. Să se fi mulțumit oare numai cu captura și victimele făcute în ajun sau se pregăteau de o nouă mișelie? Sute de ochi căutau în mișcarea porumbului și grâului să vadă apariția inamicului. Dar în loc de a-i vedea prin grâu, îi vedem venind în coloană de marș. Erau ca la două plutoane de bolșevici. S-au apropiat la 400 de metri. Trăgătorii noștri, cu mâinile pe butonul mitralierei și pe mânerul pistol al puștii mitraliere, de-abia își țineau respirația de bucurie că inamicul vine ca la defilare. Deodată se aude un glas:

- Fraților, noi suntem nemți! Am bătut pe ruși la Călărași și acum facem curățenia terenului. Nu trageți! O clipă numai și de la flancul stâng, la cel drept se duse vestea că sunt nemți. Poate că ar fi reușit planul rușilor îmbrăcați nemțește, dacă n-ar fi pus imediat în bătaie o mitralieră Maxim rusească. Roțile de la mitralieră i-au demascat. Fără altă comandă, „cățelele” noastre au început a țacăni, iar bolșevicii au făcut stânga-mprejur. N-am văzut să fi reușit vreunul să fugă mai mult de cincizeci de pași. Toată ziua au răcnit răniții bolșevici, dar nimeni n-a putut să le dea vreun ajutor. După această nereușită încercare, artileria inamică instalată într-o pădure la est de Vărzărești, începu să tragă vijelios. Bombardamentul a ținut șase ore. Singurul nostru tun răspunse foarte

anemic, din lipsă de proiectile și de legătură. Văzând că nu li se răspunde cu nimic, la ora 16.00 inamicul se instalează din nou pe baza de plecare la atac. Pe întreg frontul din fața noastră, se vedeau valuri, valuri, luând formații de atac. Ca din senin, apar câteva avioane de vânătoare și bombardiere ușoare românești și nemțești. Se lăsau așa de jos șoimii noștri, încât aveai impresia că vor să-i adune de prin grâu sau să-i calce cu greutatea aparatelor. Bombardierele presărau bombe negre, ce se vedeau picând, cum pică grindina prin lanuri. Atacul a fost zădărnicit, dar toată noaptea am stat sub loviturile de artilerie și de brandt, care cădeau ca ploaia asupra poziției noastre. Încă o zi de bombardament continuu și-n noaptea de 11/12 iulie, primim ordin să rupem lupta și să ne retragem pe o nouă poziție, la est de pădurea Leul. Ruperea luptei s-a făcut într-o liniște desăvârșită. Toți eram ruși de oboseală și de foame. Acum nimeni nu se gândea să rămână pe urmă. Rezistența noastră pe dealul Vărzărești s-a soldat cu 5 ofițeri răniți, 17 soldați morți și 5 morți, grade inferioare.

Atacul bolșevic susținut de șapte care de luptă s-a soldat cu distrugerea a 3 tancuri și cu fuga rușinoasă a atacatorilor. Aliații noștri, germanii, cuceriseră târgușorul Călărași și făcuseră joncțiunea cu trupele noastre la Vorniceni, recucerindu-ne terenul și armamentul pierdut la Dolna și Lozova. În drum spre Nistru, comandantul Marii Unități distruse la Dolna, a vorbit comandantului nostru, astfel:

- Maiorule B., ați salvat nu numai divizia ce conduc, ci și Iașul. Răsplata voastră va fi mare și nu va întârzia. Și totuși întârzie (...) poate pentru totdeauna (...).

Optsprezece zile în fața Liniei „Stalin”

Ordinul primit într-o pădure de salcâm era foarte scurt! „Înlocuiți o unitate moto-mecanizată de pe Nistru, în sectorul limitat stânga, inclusiv cotul Nistrului, 1 km spre satul Serpeni, dreapta, inclusiv Telița.

Nu erau mai puțin de 12 km de front, din care mie îmi reveneau pentru supraveghere și apărare, 2-3 km. Cu emoție vădită, de apropiem de Nistru, pe care nu-l văzusem niciodată. Teama ne-a fost spulberată de trupele ce le înlocuiam, care ne-au asigurat că nu e nici un pericol. Ne apropiem de observatorul instalat la punctul trigonometric de pe șoseaua Telița-Serpeni, unde înlocuim cei doi observatori, dezbrăcați până la piele din cauza căldurii și-i instalăm pe ai noștri, înarmați regulamentar.

Un soare călduros de iulie făcea să lucească sub razele lui și râu și holde. Nistrul, râu blestemat, șerpuia alene pe sub malul drept, ce domina cu mult pe cel ucrainean. Dar locul meu nu era la observatorul companiei, ci departe, în

satul cel mai înaintat, la 7-8 km de la observator. Aveam ordin să ocup și să apăr o poziție pe malul Nistrului, satul Serpeni și să fac legătura cu unitatea din stânga. Numai cu 24 de oameni, înșirați prin flanc câte unul, am pornit bătând prin întuneric, pe drumul și cărările lăturalnice ce duceau la Serpeni. Am trecut prin satul Speia românească prin curtea unei monumentale biserici, pe lângă pivnițele pline cu vin vărsat, apoi am intrat într-o pădure întunecoasă și în 3 ore de abia am reușit să călcăm 7 km.

Din marginea satului, agentul companiei ne-a condus la P.C. (punct de comandă - n.n.) al unui comandant de pluton, în sprijinul căruia mergeam. Mi-a spus că e o imposibilitate să pot să mă instalez pe poziția ordonată, fără să fi făcut o recunoaștere ziua.

- La cel mai mic zgomot te pomenești cu ploaie de obuze și de gloanțe de la inamic, mă informă camaradul. Întrebați dacă este cineva în sat. Mi s-a răspuns că sunt câțiva oameni, ba au instalat și primar, dar nu prea-i lasă bolșevicii să se apropie de primărie.

Așteptam cu nerăbdare să se facă ziua, să pot vedea cu ochii mei, tot ce-mi spusese camaradul, care regreta că nu este el comandantul garnizoanei Serpeni. Ziua micșorează intensitatea sentimentului de teamă și nesiguranță. Cobor în sat, merg cu cei 3 agenți până la marginea satului, care se termina chiar la malul Nistrului, la 150 m de poziția inamică și de cazematele identificate imediat din informațiile date de civili. Târziu de tot, au venit noile autorități comunale: primarul și șeful de post.

Ne-am asigurat unii pe alții prin câteva măsuri luate în grabă. Am arestat bărbații și femeile care au activat în comitetul sovietic. Pe cei mai vinovați i-am înaintat la M.U. (Marea Unitate - n.n.), iar pe cei mai puțin vinovați, i-am pus sub supraveghere. Din prima zi, locuitorii rămași în sat m-au primit ca pe un apărător al avutului lor și fiecare se oferea să-mi facă serviciu, care puteau să-i coste chiar viața.

Nu era zi să nu încerce să treacă de la ruși, 2-3 tineri din Serpeni, dar foarte puțini reușeau să ajungă cu viață pe malul nostru. Dintre aceștia am format căprării, ce făceau strajă la primărie și prin sat. După ce am asigurat paza sectorului, am procedat la controlul satului, conform ordonanței nr. 6, dată de Comandamentul Marii Unități.

Serpenii este un sat, ca mai toate satele de pe malul Nistrului, așezat pe malul pietros și dominant. O singură șosea străbate satul prin mijloc, iar din acest drum, urci prin ulițe întortocheate până sus, pe un platou destul de întins. Ziduri de piatră înconjoară casele și diferitele acareturi, făcute tot din piatră, acoperite în majoritate cu stuf, restul cu tablă. Biserica, școala și baia, construcții românești, domină satul. De jur împrejurul lor, gropile de obuz arată cum Dumnezeu a vrut să le ferească de stricăciuni, spre necazul trăgătorilor din

cazemalele bolșevice. Cu agenții mei, cu șeful de post și jandarmii, încep controlul caselor unde au fost instalate autoritățile bolșevice și apoi locuințele tovarășilor lor. Peste tot găsim lucrurile celor refugiați și deportați în ținuturile înghețate. În camere murdare și prăfuite, găsim mobilă scumpă, covoare basarabene, ceasornice cu pendulă, lăzi cu țiğări samovare scumpe, săpun, balalaici etc. Ba, la un vecin al preotului, găsim chiar căldărușa de aramă în care purta apa sfințită în ajun de Bobotează sau la întâi ale lunii.

M-am interesat de preot. Bătrân, cu 4 feciori și o gospodărie bătrânească la care se vedeau mâinile unor adevărați gospodari. Camere mari, cu dușumele vopsite, cu un rând de geamuri, furate de foștii bine credincioși din preajma preotului. Din averea mobilă nu mai rămăsese decât puțin porumb în lesă. Totul fusese împărțit între tovarăși. Preotul fusese judecat și condamnat la 3 ani muncă silnică în Dombas, la minele de cărbuni, pentru că nu a vrut să dea stăpânirii 6 puduri² de grâu. La apelul făcut, judecătorul bolșevic i-a majorat pedeapsa la 5 ani. Într-o noapte, înainte de începerea războiului, preotul a fost ridicat cu soția și cei 4 feciori și dus să-și ispășească pedeapsa. Dus este și astăzi.

Într-una din zile, văd școala deschisă și înăuntrul ei găsi pe fostul director și pe colegul lui, basarabeni dintr-un sat învecinat, rămași să vadă raiul bolșevic. Mi-au arătat cât interes arătau autoritățile bolșevice pentru școală, pentru că era mijlocul cel mai bun de propagandă. Mi-au arătat muzeul înființat de ruși, tablele noi de scris, ierbare și tot materialul didactic, absolut nou. Caietele lor de planuri erau îngrijit scrise, în limba rusă. Lecțiile le țineau în fața unui reprezentant al sovietului, un analfabet din sat. Inspectorii erau cu totul străini de cele ale școlii, dar erau în măsură să pedepsească orice abatere de la materia ce trebuia să formeze pedestalul principal al bolșevismului.

Despre România, copiii învățau doar că este o țară mică condusă de domni (burjui), care stăpânesc majoritatea muncitorilor, iar singura bogăție a țării o formau sarea și cerealele. Și dascălii crescuți în școlile noastre gratuit, făceau crima de a preda și face pe placul bolșevicilor. Chiar atunci le sosise suspendarea din învățământ și regretau că au rămas sub ruși. I-am lăsat și mi-am văzut de treabă.

Bolșevicii au văzut controlul ce l-am făcut ziua, așa că imediat cu căderea serii, când bolșevicii din sat mai cărau la primărie lucrurile furate, un obuz sfredeli aerul printre două clădiri și se sparse în casa unde trebuia să fie postul meu de comandă. Obuzele fiind incendiare, casele luară foc una de la alta, până au ars nouă gospodării și peste 20 coșare și magazii. Ajuns la postul de comandă, întreb agentul dacă au făcut rost de ceva mâncare. Nu gustasem

² Pud = unitate de măsură rusească pentru masă, egală cu 16,38 kg.

nimic în ziua aceea. Cam bâlbâit, mai mult din naștere decât din emoție, agentul îmi raportă foarte serios:

- Am vrut să prăjesc niște ouă cu brânză, cum vă place dumneavoastră, dar tocmai atunci a început bombardamentul și din fugă am pus cratița pe cap și casca pe foc!

Un obuz se sparse la 200 m incendiind alte 3 gospodării. Comandantul grupei din stânga, veni personal să raporteze că legătura cu Batalionul 13 s-a reluat și m-a rugat să merg la ei, căci acolo nu s-a tras nici un obuz. I-am spus că nu pot părăsi postul, mai ales că am și telefonul. Chiar în acel moment telefonul sună.

- Alo! Dorul? Ce-i lumina aia la Serpeni?

Raportez de incendiul provocat de bolșevici. Așa treceau zilele la Serpeni, cu supravegheri de ambele părți și noaptea cu bubuituri de tun și focuri de mitralieră. Ascunși pe după ziduri, se apropiau sfioși locuitorii evacuați, să mai ia câte ceva de mâncare și nu se mai îndurau să mai plece, până ce din nou începeau să cadă obuze asupra satului. Cu vitele de frânghii, cu copilașii în brațe, cu sacii de merinde la spinare, fugeau îngroziți, lăsând în urmă gospodăria, din care, mulți din ei nu mai găseau decât un morman de cenușă. Toată averea lor era în beciuri mari de piatră și tot acolo dormeau cei ce aveau curajul să stea în sat. Numai că mulți, când ieșeau a doua zi din beciuri, găseau casa arsă complet. Vagoane întregi de porumb, cotețe cu păsări, vite rânite, ardeau în fiecare seară de bombardament.

Tot timpul cât am stat pe malul Nistrului, am văzut numeroase avioane românești și germane trecând în Ucraina, chiar pe deasupra poziției de artilerie inamică. Le număram la ducere și la înapoiere și deși apărarea antiaeriană bolșevică trăgea mii de proiectile totuși, spre marea noastră bucurie, n-am văzut nici un avion amic căzând. În zilele de 4 și 5 august, am făcut pregătiri pentru o incursiune în satul Speia rusă. Tocmai după ce a trecut echipa, în frunte cu căpitanul M.I., rușii au deschis foc viu. De la postul de comandă mi se telefonează să nu mai încerc nici o incursiune, deoarece bolșevicii sunt la posturi. Artileria inamică schimbase tirul și trăgea vijelii repezi peste satul Serpeni, contra bateriilor noastre de la vest de sat, așa că echipa de incursiune, scăpată teafără, a adus informații prețioase și un butoiș cu vin de Speia. Rușii petreceau ultima oară cu tovarășii lor în sat. Confirmarea ne-au făcut-o chiar bolșevicii, care au aruncat în aer două depozite de muniții, ce păreau un joc de artificii la o serbare câmpenească. Făceau bolșevicii o retragere... cu torțe. A doua zi, am trecut Nistrul în două bărci încărcate de civili și soldați. Vroiam să ne convingem de plecarea lor și mai ales să le vedem cazematele.

Am trecut Nistrul cu oarecare emoție. Ajunși la malul opus, am observat, cum era și de așteptat, că minele erau foarte des așezate, deci, foarte periculos

drumul până la cazemate. Pe mal erau rețele joase, apoi șanțurile foarte întortocheate și bine camuflate. Cu mare greutate am putut da de prima cazemată. Din față, nu se vedea nimic, doar din spate, ușa grea de metal, dată într-o parte, ne arată că tovarășii au părăsit-o. Împrejur, prin pădure, erau numai resturi de alimente, grenade, lăzi de cartușe, iar la o parte un cazan în care bolșevicii lăsaseră câteva păsări întregi, puse la fiert.

Intrăm în cazemată, călcând cu precauțiune printre grenadele aruncate pe șanțul de intrare. Facem la stânga pe un gang îngust și dăm, pe rând, de masa de joc, pompa de apă și closetul. Într-o boltă săpată într-un colț, era depozitul de muniții. După ce controlăm piesele de șah, domino și table, intrăm în cazemata propriu-zisă. O cameră semicirculară. Lângă peretele de la intrare, în dreapta, era motorul pentru electricitate, în mijloc periscopul, 3-4 aparate telefonice, tuburi de oxigen, costume de gazați, din pânză de cauciuc, unelte mecanice etc. În fund, două ferestre prin care scoteau țevile două mici tunulețe, demontate însă de bolșevici, iar deasupra era o frumoasă pictură! Era crochiul panoramic al satului Serpeni, cu distanțele apreciate la precizie, la diferite obiective. Toți am rămas uimiți în fața acestui material special pe care noi nu-l văzusem decât în reclame. Și totuși, bolșevicii s-au cărat fără să-l fi întrebuințat cu folos. Ba da, au omorât o babă din Serpeni!

Spre Odessa.

Drum stropit cu sânge și presărat cu cruci

De-abia începusem să formăm depozitul de muniții strânse din cazemate și primim ordin să părăsim Tiraspolul, cu direcția Miliodovska, 5 km vest Karpova. Cum am ieșit din oraș, am dat peste linia ferată. Tot drumul l-am făcut de-a lungul căii ferate Tiraspol–Odessa. Era un drum de care, cu o perdea de salcâmi, distruși de bombardamente și de armata ce se camufla în timpul repausului. Miros greu ne lovea din când în când.

La răspântii de drumuri, cimitire proaspete, cu cruci uniforme, pe care stau agățate căști ciuruite de gloanțe. Pe fiecare cruce stă scris numele unui erou, gradați sau soldați. Erau dorobanții olteni ai Diviziei a 11-a, sub a cărei comandă intrasem și noi. Reflectoarele inamice luminau și ne urmăreau apropierea. Intrăm într-un sat, urmă de sat, în care mai ardeau încă grinzile caselor. Am dormit puțin pe marginea drumului, până când soarele se arată roșu, la orizontul însângerat. Intru într-o casă, din care mai rămăsese doar pereții și din care doi ostași ridicau un sac de făină și unul de mălai, pe jumătate plini, singura avere a unui moșneag ucrainean. Într-un colț, prăfuită și afumată, stă agățată o icoană din lemn. Bătrânul căzu în genunchi și se rugă cu lacrimi ce-i curgeau șiroaie: Boji, Boji! I-am înțeles durerea și am ordonat să i

se aducă sacii, la vederea căroră, bătrânul îngenuche din nou în fața noastră și dădu să ne sărute mâinile. O ucraineană ce vorbea perfect românește, îmi spuse că moșul s-a rugat pentru sănătatea noastră, pentru că i-am redat hrana cea de toate zilele.

Sosi apoi ordinul și pornirăm din nou la drum. Ajunși la Vinogradar, ne-a mitraliat o escadrilă de avioane „Rata”. Intrăm prin gropile anume făcute pe marginea drumului și după dispariția avioanelor, continuăm marșul în formații subțiri, căci intrasem în bătaia artileriei inamice. Prin lanurile de grâu se vedeau căările pe care înaintaseră infanteriștii noștri din linia întâi.

Ziua de 23 august, ne prinde într-un porumb, sub bombardament slab de artilerie. Aflăm că în stânga avem ca vecin, Divizia a V-a. Avem o bucurie nespusă că ne-am apropiat unii de alții și doream să luptăm alături, fiindcă acolo era și Regimentul nostru de origine, 8 Dorobanți (Buzău n.n.). Dar, ordinul venit foarte urgent, ne spulberă orice speranță. Divizia a 11-a ne dăduse Regimentului 19 Infanterie, pentru a-i susține atacul. Obuzele bolșevice cădeau tot mai aproape, mai mult pe satul Paliova, de pe malul limanului Hagibei. Lăsăm satul în stânga și începem să urcăm o pantă pietroasă. Douăsprezece avioane ne prind în această poziție. Intrăm pe șanțuri, prin gropi, dar „scurtăturile” bolșevice n-au plecat până n-au terminat muniția. Din atâtea cartușe trase, am avut doar un rănit în batalion. Urc la creastă cu primele două grupe și acolo dau de o cazemată săpată în piatră, în care era, aproape moartă de foame, o scroafă cu porci, legată de un țaruș.

Rușii erau numai la câteva sute de metri în fața noastră. Ne aflam deci, vrând, nevrând, în linia întâi. La 500 m în stânga, pe un bot de deal, un batalion din Regimentul 19 Infanterie, luase formații de atac și pornise spre sud. Câteva minute și o ploaie de cartușe și obuze de brandt, îi puse pe fugă. Din nou au pornit și iarăși îi vedem retrăgându-se. Rămăseseră cam 100 de oameni din tot batalionul și trăgeau din poziția în picioare. Rușii atacau viguros, manevrându-i pe la stânga, pentru a întoarce poziția și a ne lua prizonieri. Ne descoperiseră și pe noi și trăgeau cu toate calibrele, pentru a ne stingheri acțiunea. Domnul General Comandant, ordonă telefonic:

- Maior B., salvează și Divizia a 11-a cum ai salvat-o și pe 35, la Vărzărești și numele Batalionului 5 va intra în istoria războiului sfânt. Manevreză cum știi companiile în cea mai mare grabă.

Compania noastră primește ordin de contra-atac cu direcția jumătate la stânga. Comandantul companiei îmi dă ultimele lămuriri și cuvinte de îmbărbătare. Repetai ordinul plutonului, am dat semnalul și în pas alergător, prin iureșul de gloanțe, ne oprim o clipă sub șanțul anticar unde eram protejați de focul inamic. Urcai om cu om parapetul malului și când camaradul din stânga termină aceeași operație, dintr-o săritură am fost într-un lan de floarea

soarelui. În pas viu, urcăm spre movilă, unde găsim o mitralieră, țevi de rezervă și cutii cu benzi încărcate, lăsate de românățeni (soldați din județul Romanăți - n.n.). Trecem de movilă și la 20-30 de metri, cu mâinile ridicate, găsim un lanț de trăgători ruși care strigau să ne predăm. Le facem semn să se predea ei, dar în același timp și ei și noi ne-am culcat la pământ și am început să tragem. Mi-au rănit doar 5 soldați. N-am fi scăpat mulți dacă nu găseam niște gropi în care să ne adăpostim. Imediat se liniștiră și ei și noi. Au rămas foarte surprinși de atacul nostru și nu știau ce forțe au în față. Ne așteptam la o mică incursiune. Făcui oamenii atenți să privească în toate părțile. Rezultatul fu minunat. Caporalul Voicu raportează că în fața lui, la 30-40 de pași, a apărut un ofițer rus urmat de doi soldați. Ofițerul avea pușcă cu lunetă. Dădui ordin caporalului, care era un bun vânător, să tragă.

Un pocnet de pușcă și observatorul raportează că rusul a fost omorât, dar au scăpat cu fuga cei doi însoțitori. Raportez situația și comandantul companiei ordonă să reluăm atacul. Mă înțeleg din vedere cu camaradul din stânga și atacăm din nou. Dăm de ofițerul rus mort, care încă nu se răcise. Era lovit în ureche și căzuse alături de grenada pe care vroise să o arunce spre noi.

Pierderea unui ofițer de rezervă din Odessa nu-i lăsă reci pe bolșevici și încep să tragă cu furie asupra noastră. Trag chiar cu tunuri anticar. Simțim suflul obuzelor care trec razant pe lângă mine. Văd la 300-400 de metri, pe marginea drumului, cum ies flăcări din țeava unui tun. Trec drumul de câteva ori, doar, doar voi găsi un loc de nebătut. Facem culcări dese și la un moment, încerc să fac un mic adăpost cu lopata, gândindu-mă la teoria din școala militară. Obuze de brandt cădeau tot mai dese, gloanțele șuierau strident, oamenii mei treceau unul câte unul răniiți, ducându-se unul pe altul scrâșnind de durere.

Eroul caporal Lupescu, rămăsese privind năuc la mine. Îl întreb de ce mă privește atâta și-mi răspunse îngrijorat:

- Ne uităm cu groază și tare am dori să vă vedem mereu așa în picioare. Într-adevăr, eram în picioare, cu pistolul în stânga, lopata în dreapta și căutam să deslușesc situația, ca să pot lua o nouă și rapidă hotărâre. În față vedeam doar la 20-30 m. Din stânga, camaradul mă anunță că nu mai poate face un pas înainte. Două tancuri rusești stau gata de contraatac. Dau ordin să-și adâncească fiecare groapa găsită și raportează apariția cavelor. Mi se comunică de la P.C. că cele două tunuri „Bofors” sunt gata să sosească la noi, pentru a face față atacului inamic, însoțit de care (tancuri - n.n.).

Era în amurg când tancurile s-au pus în mișcare. Ordon deschiderea focului cu toate piesele. Tancurile au venit la 200 de metri și apoi au făcut stânga-mprejur, pentru că nu au putut fi urmate de infanterie. Pentru noapte mi s-au trimis grenade și un pluton de mitraliere. Sergentul Chircă moare în câteva

clipe, lovit în gât, pe când așeza mitraliera în bătaie. Celălalt comandant de piesă e rănit grav în piept și în braț.

Toată noaptea am săpat și mai scos la oase din groapă. Probabil erau oasele celor omorâți în timpul revoluției. În zori, odată cu soarele, apar 30 aparate „Rata” și încep secerarea, bineînțeles, fără efect, ca întotdeauna. După aceasta a urmat un bombardament de artilerie de două ore. La ora nouă dimineața, comandanții de plutoane suntem chemați la ordine. Ni se dău ordinul pentru al doilea atac. Era un atac general, pe întreg frontul Diviziei.

Făț de poziția prea înaintată a plutonului meu, am primit ordin să rămân pe loc, până ce toți vor ajunge pe linia mea. Plecarăm pe rând de la P.C. către plutoane. Un brancardier, ce făcea pe agentul, mergea cu mine prin floarea soarelui. Gloanțele șuierau din ce în ce mai des. Simții o lovitură în coapsa dreaptă și avui impresia că m-a lovit cu vreo piatră. Mă durea îngrozitor. Sanitarul îmi spuse că a simțit câteva gloanțe șuierând pe lângă noi. Mai făcui câțiva pași și simții ceva cald, scurgându-se pe picior în jos. Eram rănit. Cobor panta cu mare greutate, ajutat de brancardier. Ajuns la P.P. de prim ajutor, sunt pansat de doctorul Speranța. După această operație, doctorul scris pe fișă: Locotenent C., rănit în luptele de la Paliova. Evacuat la 24 august 1941, ora 12.00.

Constantin D. Crivăț,
învățător Școala Mărgăriți

Spre a completa „tabloul” acelor ani grei pentru militarii români de pe front, înserăm aici și câteva din scrisorile trimise sau primite de soldați originari din județul nostru, din noianul de asemenea documente adunate de Al-Lascarov Moldoveanu sub titlul „Scrisori de război în anul vitejiei românești, 1941”.

Soldatul C.D. din Meteleu (Scutelnici - n.n.) le scria celor dragi: *„Dragii mei copii și nevastă. Ai grijă de vite și de lucrurile de pe lângă casă. Îmbracă băieții să nu umble rupți. Băieții trebuie să meargă la școală. Lui Săndel să-i repara bocancii. Lui Neșu și lui Vasilică să-i cumperi oricât ar fi. Maria are ea de încălțat dar să-i dea îmbrăcatu Ionică și Lilica. Ei să mai stea în casă cu ce o putea (..) Vă sărut cu lacrimi în ochi. La neamuri multă sănătate, ca și la vecini. Să trăiți!”*

În scrisoarea caporalului P.T. din Tisău, acestea își îndemna soția: *„Să ai grijă de tine și să nu muncești asupra ca să nu pățești ceva, că acum nu mai ești ca astă vară, ușurică la drum” (...probabil era însărcinată).*

Iar soldatul C.P. îi scria cu nostalgie unui văr de-al său din Gura Teghii: *„Dragă vere. Iacă, îți scriu câteva rânduri gândindu-mă cum oi fi trăgând cu coasa prin mijlocul florilor și prin cântecul păsărilor (...)”*.

Documente înduioșătoare care reflectă depărtarea de cei dragi și de locurile natale, grija și neputința de a fi alături de familia care avea atât de mult nevoie de ei, spre a contribui la rezolvarea multora dintre neajunsurile vieții. Sunt mărturiile ale unui an de cumpănă pentru țară, dar și pentru viața lor, chemați sub arme să curme o nedreptate istorică pentru frații lor de peste Prut. Din păcate există și astăzi o chestiune, acum cu puternic iz politic, pentru care se caută rezolvări, dar Dumnezeu știe când și cum se va ajunge la un final așa cum îl doresc cei mai mulți.

Sur la voie de l'émancipation du Bessarabie (journal de front)

Résumé

Il s'agit du journal de front du sous-lieutenant de réserve Constantin D. Crivat, enseignant à l'école du village de Margariti, la commune de Beceni, où il rapporte le chemin parcouru par les soldats du Régiment 8 Dorobanti Buzau, notamment la participation de la sous-unité qu'il dirigeait pendant les luttes pour l'émancipation du Bessarabie, jusqu'au moment où il a été blessé et il est revenu à son poste.